

INHOUD

- 1 **Wijsheid laat zich niet delen - Ton Bil**
- 2 **Wijsheid - Paul Boersma**
- 3 **Wat is wijs? - Doshin Houtman**
- 4 **Momenten van wijsheid - Aad Verboom**
- 5 **Meditatieretraite op Terschelling - Joke Wielinga**
- 6 **Overzicht Vipassana-activiteiten**
- 7 **Overzicht lokale Vipassana centra**
- 10 **Metgezellen op onze levensreis (deel 3) - Frits Koster**
- 12 **Dhamma-verdiepingscursus**

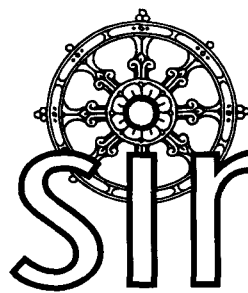
REDACTIONEEL

Wat is wijsheid? Dankzij de belangeloze inzet van enkele auteurs is de redactie erin geslaagd een heel scala aan antwoorden op deze belangrijke vraag te krijgen.

Ton Bil bijt het spits af. Met het delen van wijsheid moet je volgens hem voorzichtig zijn, want voor je het weet geef je uit ijdelheid een mening over zaken waarin je helemaal niet wijs bent. Wijsheid die in woorden is te vatten, is niet de hoogste wijsheid. Toch kan het volgens Paul Boersma zinvol zijn er over te lezen. Bijvoorbeeld de Dhammapada, van oudsher een belangrijke bron van boeddhistische wijsheid. Volgens Doshin Houtman is wijsheid niet iets wat je kunt oefenen, maar is het de uitkomst van de meditatieve weg. Maar die uitkomst is volgens Aad Verboom niet iets wat je krijgt en dan nooit meer kwijtraakt. Je ervaart het een keer en daardoor wil je het vaker ervaren. Joke Wielinga probeerde wijsheid te ervaren tijdens een meditatieretraite op Terschelling. Wie wijs is, ziet vanzelf wat nodig is om te doen, zo leerde zij daar. Tot slot van dit nummer neemt Frits Koster ons verder mee op het boeiende, maar complexe pad van de Abhidhamma. Deze keer gaat het over de veertien leed veroorzakende krachten. En verder natuurlijk het overzicht van lokale meditatiecentra en binnenkort te houden retraites.

Het volgende nummer van SIMSara komt uit in januari 2006 en staat in het teken van 'rijkdom en overvloed'. Uw bijdragen over dit, of een ander thema kunt u tot 15 december inleveren. Wij wensen u veel leesplezier!

De redactie

stichting **inzichts meditatie**

SIMSARA

Nieuwsbrief voor belangstellenden in Vipassana-meditatie
SEPTEMBER 2005 – JAARGANG 7, NUMMER 3

Wijsheid laat zich niet delen

door *Ton Bil*

"Wat wil jij dan later worden?" vroeg het oudere zusje van mijn klasgenootje Gerco mij spottend. Ik was misschien tien jaar, een wijsneus die weinig respect genoot van zijn schoolgenoten. "Professor," antwoordde ik. Als ik dan niet wilde vechten, dan hoopte ik toch met slimheid erkenning te vinden. Hoon was mijn deel.

Er is, lijkt me, een sterk verband tussen slimheid en wijsheid. In die jaren van schoolpesterijen ontwikkelde ik de behoefte aan wijsheid als uitweg uit mijn lijden. Die behoefte zelf heeft al een schijn van wijsheid: alsof al het andere je toe zal vallen - aanzien, rijkdom, geluk, eeuwig leven of in elk geval een lang en gezond leven - als je maar wijs bent. Een van de bijbelse verhalen over de wijze koning Salomo suggereert zo iets ook. Wijsheid heeft aldus een haast onweerstaanbaar aura van goddelijkheid.

Het "delen" van wijsheid werd mijn middel om respect te verdienen. Professor werd ik niet, maar wel organisatie-adviseur, docent, columnist en auteur van studie- en managementboeken. Niets leuker, nuttiger en bevredigender dan zo mijn wijsheid te "delen".

Echter, wijsheid "delen" werkte vaak averechts: de "begunstigde" vond me bemoeizuchtig of pretentieuus, of was juist zo complimenteus dat ik mij liet verleiden tot uitspraken over dingen waarin ik onwijs was. Ik zie inmiddels meer redenen om wijsheid *niet* te delen dan om dat wel te doen.

Trapsgewijs

De hamvraag over het "delen" van wijsheid is of wijsheid zich in woorden laat vatten en overdraagbaar is. Ik denk dat wijsheid niet bestaat los van een

persoon. Wijze woorden maken niemand wijs, hooguit wegwijz. Als ik wijs ben, geef ik zelf hooguit nog wegwijzers in plaats van mijn wijsheden te debiteren. Zo omzeil ik de averechtse effecten van de zucht om de wijze uit te hangen.

De voorbeelden uit de oproep van de redactie om onze wijsheid te delen (*bijv. "niet spelen op de trap"*) zijn wel wijze woorden, maar geen wijsheid. Die wijsheid heeft mijn dochter van drie namelijk ontwikkeld precies toen ze, thuis spelend op de trap, haar evenwicht dreigde te verliezen... Trouwens, gisteravond speelde ze toch weer op een trapje en struikelde ze! Maar dat was dan ook een *ander* trapje: buiten op straat. "*Nine-tenths of wisdom is being wise in time,*" zei Theodore Roosevelt. Het juiste moment, en de juiste plaats voor je wijsheid, daar komt het op aan.

De betere reden om mijn wijsheid voor mij te houden is deze: "*Wijsheid kan je slechts trapsgewijs bereiken. Er gaat geen lift*" (de aforist Kadé Bruin). Ofwel: wijsheid is de (plotselinge) uitkomst van zelfwerkzaamheid. Als het anders was, had de hele mensheid 2500 jaar na dato de Boeddha toch op zijn minst ingehaald in wijsheid?

De lezer van SIMSara hoeft ik niet te vertellen dat ook bij de weg tot wijsheid die vipasana heet zelfwerkzaamheid geboden is. Met de dhamma-talks, SIMSara en onze leermeesters als wegwijzers. En zoals overal is er wijsheid nodig om de wegwijzers te vinden en de juiste en onjuiste aanwijzingen van elkaar te onderscheiden. Het zusje van Gerco gaf mij een wegwijzer, en pas tientallen jaren - als ik dit rustig beschouw - zie ik dat hij naar mijn ijdelheid wijst.

Wijsheid

door Paul Boersma

Er zijn woorden waarvan de betekenis zich uitstrekt tot in het gebied van het bovennatuurlijke. Ook het boeddhisme kent zulke woorden, want vergis je niet: evenals alle andere religies gaat ook het boeddhisme over het bovennatuurlijke en het Absolute. Het verschilt van bijvoorbeeld de drie monotheïstische religies, doordat het het bovennatuurlijke niet als uitgangspunt neemt – een uitgangspunt waaronder de mens soms gebukt gaat en waardoor hij soms overweldigd wordt – en dan naar de mens toewerkt, maar de mens als uitgangspunt neemt en dan pas later op het bovennatuurlijke uitkomt. Het Nibbana (Nirwana) is bovennatuurlijk en is absoluut, daar zijn alle boeddhisten het over eens.

Het woord Wijsheid is zo'n boeddhistisch woord met een betekenis die boven het dagelijkse en normale uitstijgt, andere zijn Lijden (Dukkha) en Vrijheid (het thema van de vorige Simsara). Wijsheid betekent in laatste instantie (en dus in de eerste plaats) inzicht in de dingen zoals ze werkelijk zijn en dat is een bovennatuurlijk inzicht. Het is een inzicht, een gnosis, en als zodanig niet een eigenschap van een mens of van het gedrag van een mens. We kunnen, ook binnen het boeddhisme, een mens wijs noemen of een bepaald gedrag wijs vinden: dan is de wijsheid of helemaal niet of slechts indirect aan het bovennatuurlijke inzicht gekoppeld. Helemaal niet: als we het gedrag alleen op de gevolgen beoordelen. Indirect: als we bij iemand een speciaal inzicht vermoeden, dat in de richting gaat van het transcendente inzicht.

Over het hoogste inzicht is binnen de rijke boeddhistische traditie op heel verschillende manieren geschreven of

gesproken. Het oudste boeddhisme verdeelt het spirituele pad in Sila, Samadhi en Pañña (Zelfdiscipline, Concentratie en Wijsheid). De Mahasi-methode van Vipassana, die de meesten van ons beoefenen, koppelt dan de wijsheid aan de Vipassana-meditatie. Wie Vipassana beoefent is dus bezig wijs te worden (en daarom is het in veel gevallen wijs Vipassana te beoefenen).

In de Abhidhamma, een scholastieke tekstverzameling die na de soetra's is ontstaan, wordt wijsheid gezien als een van de 52 metgezellen (*cetasikas*) van de verschillende bewustzijnstypen die er bestaan. Dat heeft het nadeel van het risico dat wijsheid als een ding wordt opgevat, iets wat wijsheid beslist niet is. Dit is misschien een gevolg van de te ver doorgevoerde systematisering die deze tekstverzameling kenmerkt. Maar voor de goede verstaander valt er in de Abhidhamma veel te leren, en dat is ook hier het geval: wijsheid is namelijk de meest speciale *cetasika* die er is, nummer 52. Het is de laatste *cetasika* en ze doorgrondt de laatste werkelijkheid. Omdat de Abhidhamma hier verder over zwijgt (er valt ook moeilijk iets over te zeggen) last Frits Koster in zijn pas verschenen boek over dit onderwerp (Het web van wijsheid) een leerzame passage in over de verschillende niveaus van wijsheid of inzicht die in het oudste boeddhisme onderscheiden worden.

In de Mahayana literatuur wordt wél over wijsheid gesproken, met name in de Prajnaparamita literatuur, die gaat over de vervolmaking (*paramita*) van wijsheid (*prajna*). De suggestie dat de wijsheid van de oudste boeddhisten vervolmaakt zou kunnen worden, komt me vreemd voor: wijsheid is hier immers geen relatief begrip. Hoogstens de formuleringen van die wijsheid kunnen vervolmaakt worden. Het nieuwe sleutelwoord, dat overigens al in de oudste geschriften voorkwam, is leegheid. Wijsheid is onverbreekelijk verbonden met leegheid. Wijsheid betekent de leegheid van alles doorzien. De inzichten in de werkelijkheid van Mahayana zijn bijna gelijk aan die van hun voorgangers: ook hier worden personen, bomen en tafels als relatieve werkelijkheden gezien, constructies van ons denken die geen eigen bestaan hebben. Het kleine verschil met de Abhidhamma is dat deze ervan uitgaat dat er een soort basisbestanddelen of atomen van de menselijke ervaring bestaan, de zogenaemde dharma's, die een zelfstandig bestaan hebben. De Prajnaparamita literatuur zegt dat ook deze dharma's geen zelfstandig bestaan hebben. Of dit inzicht alleen theoretisch is of ook praktische betekenis heeft, staat nog te bezien.

De wijsheid die in woorden is te vatten is niet de hoogste wijsheid. Toch kan het zinvol zijn zich ermee bezig te houden. Bijvoorbeeld door de Dhammapada te raadplegen, een verzameling gedichten uit de Pali-canon, die van oudsher beschouwd wordt als een compendium van boeddhistische wijsheid. Als we de vraag stellen wat de Dhammapada vindt van wijsheid, is een goede eerste benadering het hoofdstuk over dwaasheid te lezen. Dwaasheid is immers in het gewone taalgebruik het tegenovergestelde van wijsheid. De vertalingen uit de Dhammapada die volgen zijn het resultaat van mijn pogingen om ritme en inhoud met elkaar te verenigen. Uit het vijfde hoofdstuk, dat over dwazen gaat, de eerste zes verzen:

